

AGNIESZKA LASKOWSKA

WYCHOWANIE AKSJOLOGICZNE W PRZEDSZKOLU W ŚWIETLE PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Jedną z podstawowych kompetencji dorosłego człowieka jest kompetencja aksjologiczna, która obejmuje umiejętność nadawania konkretnych znaczeń określonym rzeczom i stanom, co przyczynia się do lepszego rozumienia siebie i otaczającego świata (Ostrowska, 2019; Siewiora, 2021). Rozwijająca się u dziecka kompetencja aksjologiczna umożliwia mu zrozumienie wartości, dążenie do ich osiągnięcia, a w konsekwencji zinterioryzowanie wartości (Ogrodzka-Mazur, 2007). Formowanie się pierwszych doświadczeń moralnych przypada na okres średniego dzieciństwa, a więc na czas edukacji przedszkolnej. W roku szkolnym 2023/2024 edukacją przedszkolną w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych objętych było 1512,0 tys. dzieci z całej Polski (Główny Urząd Statystyczny, 2024, s. 1). Zatem znacząca liczba dzieci objęta jest różnymi programami wychowania przedszkolnego opartymi na Podstawie programowej. Dlatego celem niniejszych rozważań jest analiza Podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego pod kątem wartości, jakie ona zawiera.

1. ROZWÓJ MORALNY DZIECKA

Okres średniego dzieciństwa, trwający między trzecim a szóstym rokiem życia, to czas, w którym tworzą się pierwsze doświadczenia moralne dziecka.

Mgr AGNIESZKA LASKOWSKA – Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Nauk o Edukacji, Zakład Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej; adres do korespondencji: ul. Świerkowa 20B, 15-328 Białystok; e-mail: a.laskowska@uwb.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8764-2457>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

W tym okresie, rozpoczynając edukację przedszkolną, dziecko zaczyna wychodzić poza środowisko rodzinne, gdzie zderza się z regułami panującymi w nowej zbiorowości. Znane mu dotychczas zachowania otaczających go dorosłych: rodziców, dziadków czy rodzeństwa, okazują się niewystarczające w kontaktach z innymi dorosłymi i rówieśnikami poznanymi w przedszkolu. Zmieniają się zasady co do organizacji dnia, podejmowania wspólnych zabaw z rówieśnikami. Zakres uwagi skupianej na dziecku w ciągu dnia także ulega modyfikacji. Od momentu wkroczenia do grupy przedszkolnej dziecko zaczyna w niej funkcjonować jako członek tej społeczności. Nie jest już jedyną osobą – tak jak w domu – potrzebującą szczególnej uwagi rodziców, ale musi się liczyć z innymi rówieśnikami, którzy też potrzebują uwagi dorosłych. Wszystkie te zmiany pomagają dziecku dostrzec szerszą perspektywę – niż ta dotychczas mu znana – w odniesieniu do funkcjonowania świata i jego różnorodności. Myślenie i działanie dziecka rozpoczyna być przez nie same oceniane w kategoriach dobra i zła, co można uznać za początek pojawiającego się sumienia. Od tej chwili już nie rodzice kierują zachowaniem dziecka, a jego „wewnętrzny głos” (Schaffer, 2006). Nowe doświadczenia w kontaktach z innymi mogą prowadzić do powstania dysonansu poznawczego u dziecka. W sytuacji gdy zdanie współtowarzysza będzie odmienne, mogą powstawać nieporozumienia i konflikty, którym towarzyszyć może zawstydzenie, poczucie winy czy strach przed karą. Takie odczucia są załącznikiem do pojawiania się pierwszych uczuć moralnych (Kielar-Turska, 2011; Matejczuk, 2014). Fundamenty moralności są tworzone na podstawie doświadczeń społecznych, tego, co robią i mówią inni, oraz tego, co jest przekazywane z pokolenia na pokolenie. Przyjęcie przez dziecko zasad moralnych nie polega na bezwzględny akceptowaniu standardów osób dorosłych i bezwarunkowym przyjęciu tego, co jest przez nich przekazywane. Dziecko, wykorzystując zdolności poznawcze, którymi dysponuje na aktualnym etapie rozwoju, selekcjonuje i interpretuje przekazywane mu treści, dociekając ich sensu (Schaffer, 2006).

O rozwiniętej moralności można mówić wówczas, gdy człowiek samodzielnie potrafi rozróżnić zachowania dobre od złych ze względu na swoje wewnętrzne przekonania. Jeżeli chodzi o rozwój moralności u dzieci, istotne jest, aby prezentowane przez nie zachowania, zgodne z przyjętymi w danym społeczeństwie zasadami, były pokłosiem zinterioryzowanych przekonań co do tego, jak ludzie powinni zachowywać się w społeczeństwie, a nie były reakcją na zewnętrzne sankcje i lęk przed karą (Schaffer, 2006).

2. POJĘCIE WARTOŚCI I ICH KLASYFIKACJA

Wartości są fundamentem procesu wychowania i podstawą każdego systemu, programu czy pojedynczego działania wychowawczego (Danecki, 2022). Jako że są one istotnym elementem wychowania, należy przybliżyć definicję pojęcia „wartość”. Zdaniem Janusza Szczepańskiego (1972) wartością określić można wszystko to, w stosunku do czego jednostki lub zbiorowości przyjmują postawę szacunku, przypisują ważną rolę w swoim życiu, a dążenie do jego osiągnięcia odczuwają jako przymus. Może to być dowolny przedmiot materialny lub idealny, idea lub instytucja, przedmiot rzeczywisty lub wyimaginowany (Szczepański, 1972). Zatem wartością jest to, co istotne i warte wysiłku. To wartości wyznaczają zasadnicze elementy potrzeb człowieka, których realizacja umożliwia rozwój osoby ludzkiej. Są podstawą naszych myśli, postaw, zachowań, które pozwalają przetrwać człowiekowi i osiągnąć szczęście w życiu (Danecki, 2022; Dziewiecki, 1998).

W naukach społecznych istnieje wiele klasyfikacji wartości (Dakowicz, 2006). W przedstawionym materiale analiza treści programowych zawartych w Podstawie programowej wychowania przedszkolnego została oparta na klasyfikacji zaproponowanej przez Leona Dyczewskiego (2001), która jest rozszerzoną klasyfikacją wartości Maxa Schelera (Dakowicz, 2006). Kryterium podziału wartości w wymienionej klasyfikacji jest przedmiot, na który wartości są ukierunkowane (Dakowicz, 2006; Dyczewski, 2001). Dyczewski wyróżnił osiem grup wartości: hedonistyczne, witalne, materialne, socjocentryczne, estetyczne, etyczne, poznawcze, religijne. Przedmiotem wartości hedonistycznych jest przyjemność. Podjęcie decyzji zależy od odczuwania po niej przyjemności. Kierując się głównie tymi wartościami, człowiek działa w taki sposób, aby wszystko, co robi i czego się podejmuje, w rezultacie przynosiło mu przyjemność oraz zadowolenie. Przedmiotem wartości witalnych jest zdrowie, sprawność fizyczna, wygląd zewnętrzny. Wszystko, co daje człowiekowi siłę witalną, sprawność fizyczną i umożliwia piękny wygląd, jest warte wysiłku. Przedmiotem wartości materialnych są dobra gospodarcze. Wysiłek, którego podejmuje się człowiek, jest ukierunkowany na podnoszenie standardu życia. Dąży do posiadania różnych rzeczy. Przedmiotem wartości socjocentrycznych jest naród, społeczeństwo, państwo, grupa religijna, rodzina, przyjaciele. Dla człowieka cenna jest zarówno grupa społeczna, jak również to, w czym wyraża się zbiorowa wola i wysiłek jednostek. Przedmiotem wartości estetycznych jest harmonia, ład i piękno. Ważne są rzeczy materialne i niematerialne, które wzbudzają w nim zachwyt, ekscytują go i poruszają. Przedmiotem wartości etycznych jest dobro. Wartości te wiążą się z tym, co wzmacnia życie i rozwój ludzi. Pod wpływem tych wartości, człowiek będzie realizować

dobro poprzez takie wartości, jak sprawiedliwość, miłosierdzie, pomoc, wspaniałość, myślność, przebaczenie, gościnność, tolerancja. Przedmiotem wartości poznawczych jest wiedza oraz prawda o sobie i świecie. Człowiek, kierujący się tymi wartościami, nieustannie pogłębia wiedzę o sobie i świecie, dzięki temu dochodzi do lepszego rozumienia rzeczywistości. Przedmiotem wartości religijnych jest Bóg, świat nadprzyrodzony, życie wieczne po śmierci. Dzięki nim człowiek poszerza swoje horyzonty, przekracza swoją doczesność (Dyczewski, 2001).

3. WYCHOWANIE W PRZEDSZKOLU I ROLA NAUCZYCIELA

Edukacja przedszkolna w Polsce obejmuje dzieci w okresie średniego dzieciństwa, między trzecim a szóstym rokiem życia. Głównym celem wychowania przedszkolnego jest wsparcie całościowego rozwoju dziecka, które jest realizowane przez proces opieki, wychowania i nauczania – uczenia się, co umożliwia dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna (Rozporządzenie, 2017). Wspomniane „prawda, dobro i piękno” są odwołaniem do triady Platńskiej, zestawiającej najwyższe ludzkie wartości, które stały się podstawą myśli humanistycznej na wiele stuleci (Czuba i Dudzik, 2017).

Wychowanie przedszkolne nastawione na wspieranie wychowanków w procesie osiągnięcia dojrzałości, we wszystkich sferach rozwoju, dążące do kształtowania zachowań, przekonań, wartości i postaw dziecka, jest ukierunkowane na pomaganie mu w rozumieniu siebie i sensu własnego istnienia. Wychowanie do wartości w edukacji przedszkolnej jest zamierzonym oddziaływaniem wychowawczym w celu kształtowania u wychowanków określonych pojęć, uczuć, postaw oraz dążeń. Warunkiem odpowiedzialnego i integralnego wychowania jest wspieranie wychowanków w odkrywaniu wartości dla nich istotnych i podążaniu za nimi w sytuacjach dylematów moralnych (Danecki, 2022; Kunowski, 2004).

Przedszkole jest miejscem, w którym dzieci poznają podstawowe zasady społeczne, uczą się współpracy oraz rozwijają swoje indywidualne talenty i zainteresowania. To czas przemiany związanej m.in. z procesem socjalizacji, w którym dziecko staje się jednostką społecznie dostosowaną do otoczenia, zdolną do podejmowania wspólnych działań. Do zadań przedszkola, wymienionych w Podstawie programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego (Rozporządzenie, 2017), których realizacja powierzona jest nauczycielom wychowania przedszkolnego, należy:

Tworzenie warunków [...] stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego [...].

[...] Współdziałanie z rodzicami, różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka.

Kreowanie sytuacji prowadzących do poznania przez dziecko wartości i norm społecznych, których źródłem jest rodzina, grupa w przedszkolu, inne dorosłe osoby, w tym osoby starsze, oraz rozwijania zachowań wynikających z wartości możliwych do zrozumienia na tym etapie rozwoju (Rozporządzenie, 2017).

Zatem jednym z fundamentalnych zadań nauczyciela jest pobudzanie wychowanków do aksjologicznej refleksji nad życiem. Ponadto wprowadzanie ich w świat wartości poprzez tworzenie systemu aksjologicznej wiedzy oraz udzielanie wsparcia przy ustalaniu kryteriów oceny własnych dążeń (Siewiora, 2021; Sałaciński, 2014; Ruciński, 1981).

4. PRIORYTETY POLITYKI OŚWIATOWEJ PAŃSTWA W KONTEKŚCIE WARTOŚCI

Wychowanie do wartości niewątpliwie jest ważnym elementem rozwoju człowieka. Mając na względzie troskę o wszechstronny rozwój młodego człowieka, co roku jest poddawana analizie sytuacja szkolnictwa i obszarów, które aktualnie wymagają wsparcia i poprawy. Minister Edukacji Narodowej, zgodnie z art. 60, ust. 3, pkt 1 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. o Prawie oświatowym (Ustawa, 2020), planuje podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa na dany rok szkolny. Wymienione są obszary, na których realizację należy w danym roku szkolnym zwrócić szczególną uwagę. Od 2016 r. można zauważyć, iż pośród priorytetów są takie, które odnoszą się do wychowania ku wartościom:

1. Kształtowanie postaw. Wychowanie do wartości (2016/2017).
2. Wzmacnianie wychowawczej roli szkoły (2017/2018).
3. 100. rocznica odzyskania niepodległości – wychowanie do wartości i kształtowanie patriotycznych postaw uczniów (2018/2019).
4. Wychowanie do wartości przez kształtowanie postaw obywatelskich i patriotycznych (2019/2020).
5. Działania wychowawcze szkoły. Wychowanie do wartości, kształtowanie postaw i respektowanie norm społecznych (2020/2021).
6. Wychowanie do wrażliwości na prawdę i dobro. Kształtowanie właściwych postaw szlachetności, zaangażowania społecznego i dbałości o zdrowie (2021/2022).

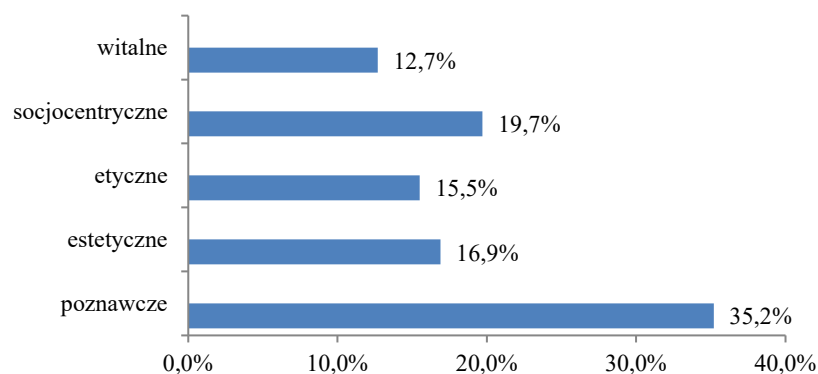
7. Wychowanie zmierzające do osiągnięcia ludzkiej dojrzałości poprzez kształtowanie postaw ukierunkowanych na prawdę, dobro i piękno, uzdalniających do odpowiedzialnych decyzji (2022/2023).

8. Wspomaganie wychowawczej roli rodziny (2023/2024).

Analizując wymienione priorytety polityki oświatowej państwa, powstaje pytanie: Do jakich wartości znajdują się odniesienia w Podstawie programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych formach wychowania przedszkolnego?

5. PODSTAWA PROGRAMOWA WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych formach wychowania przedszkolnego (Rozporządzenie, 2017) jest dokumentem, na podstawie którego są tworzone programy wychowania przedszkolnego oraz wyznaczane warunki i sposób realizacji celów edukacyjnych i treści przekazywanych dzieciom w toku edukacji przedszkolnej. Dokument wskazuje cele, które dziecko powinno osiągnąć, kończąc etap wychowania przedszkolnego. Są to cele kształcenia, przyporządkowane poszczególnym obszarom: fizycznemu, emocjonalnemu, społecznemu i poznawczemu. Odnosząc się do wcześniej wskazanych działań przedszkola w kontekście wychowania do wartości, należy się przyjrzeć celom kształcenia zawartym w Podstawie programowej.

Wykres 1. Rozkład procentowy celów kształcenia przyporządkowany odpowiednim grupom wartości w Podstawie programowej

Źródło: Opracowanie własne. W analizie nie wzięto pod uwagę celów kształcenia odnoszących się do języka obcego nowożytnego, języka mniejszości narodowej i języka regionalnego.

Analiza danych przedstawionych na wykresie 1 pozwala stwierdzić, że cele kształcenia odnoszą się w większości do wartości poznawczych (35,2%), kolejne pozycje zajmują wartości socjocentryczne (19,7%), estetyczne (16,9%), etyczne (15,5%), witalne (12,7%). Nie znaleziono celów odnoszących się do grupy wartości hedonistycznych, materialnych czy religijnych. Jak zauważa Marta Buk-Cegiełka (2018), zapisy celów kształcenia w odniesieniu do realizacji konkretnych grup wartości są sformułowane w sposób „mglisty”, natomiast dziecko ma nabyć pewne umiejętności, które warunkują urzeczywistnianie się wartości. Istnieje więc konieczność skonkretyzowania celów kształcenia odzwierciedlających określone grupy wartości.

W grupie wartości witalnych znalazły się umiejętności związane z fizycznym obszarem rozwoju dziecka. Cele kształcenia zawarte w Podstawie programowej przyporządkowane grupie wartości witalnych odnoszą się do fizycznego obszaru rozwoju dziecka i dotyczą przygotowania dziecka do podjęcia nauki w szkole. Wyrażają się w tym, że dziecko:

[...] zgłasza potrzeby fizjologiczne, samodzielnie wykonuje podstawowe czynności higieniczne; wykonuje czynności samoobsługowe: ubieranie się i rozbieranie, w tym czynności precyzyjne (np. zapinanie guzików, wiązanie sznurowadeł); spożywa posiłki z użyciem sztućców; komunikuje potrzebę ruchu, odpoczynku itp.; uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich; wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne; [...] wykonuje czynności, takie jak: [...] pakowanie, trzymanie przedmiotów jedną ręką i oburącz, małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni, używa chwytu pisarskiego podczas rysowania, kreślenia i pierwszych prób pisania; wykonuje podstawowe ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała; wykazuje sprawność ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie systematycznej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie (Rozporządzenie, 2017).

Wartości witalne w edukacji przedszkolnej są realizowane poprzez rozwijanie sprawności fizycznej dzieci, nabywanie przez nie nowych umiejętności w zakresie zręczności, wytrzymałości i siły mięśni. Ważnym elementem jest również kształtowanie nawyków prowadzących do podtrzymania dobrego zdrowia, do których zaliczyć można wcześniej wymienioną sprawność fizyczną, a także dbanie o higienę osobistą i tę związaną ze spożywaniem posiłków oraz zdrowe odżywianie (Rozporządzenie, 2017). W ostatnich latach, związanych z pandemią COVID-19, wartość zdrowia została bardziej doceniona nie tylko przez dorosłych, lecz także dzieci, które aktywnie uczestniczyły w wydarzeniach związanych z sytuacją w kraju i na świecie. Badania przeprowadzone w okresie pandemii odnośnie zdrowia fizycznego dzieci ukazały, iż 61% respondentów

zauważyło zmniejszenie się poziomu aktywności fizycznej dzieci, co negatywnie wpłynęło na zdrowie psychiczne dzieci, w tym: pogorszenie zachowania i nastroju, obniżenie sprawności fizycznej oraz regres społeczny (Brudzińska i Godawa, 2021; Theis i in., 2021). Jest to wyraźny sygnał, wskazujący na znaczenie wartości związanych ze zdrowiem i sprawnością fizyczną, również wśród dzieci w okresie średniego dzieciństwa.

W grupie wartości socjocentrycznych są zawarte umiejętności z obszaru społecznego, emocjonalnego i poznawczego rozwoju dziecka. Cele kształcenia ujęte w Podstawie programowej, przyporządkowane grupie wartości socjocentrycznych w zakresie rozwoju społecznego dziecka, mają doprowadzić do tego, że dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:

[...] nawiązuje relacje rówieśnicze; odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do rodziny, narodu, grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup (np. grupy teatralnej, grupy sportowej); posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem; [...] tworzy zasady zabawy w grupie, współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku; [...] obdarza uwagę inne dzieci i osoby dorosłe; komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne; wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy (Rozporządzenie, 2017).

Z kolei w zakresie rozwoju emocjonalnego dziecko osiąga etap, na którym:

[...] przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację w nowym otoczeniu, np. w nowej grupie dzieci, nowej grupie starszych dzieci, a także w nowej grupie dzieci i osób dorosłych; [...] rozstaje się z rodzicami bez lęku; [...] szuka wsparcia w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie; [...] wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia (Rozporządzenie, 2017).

W poznawczym obszarze rozwoju dziecka celami kształcenia realizującymi wartości socjocentryczne mogą być te, których osiągnięcie sprawia, że dziecko:

[...] wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni, np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, hymn przedszkola, [...] hymn narodowy [...], potrzebne do organizacji uroczystości np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka, (piosenki okazjonalne) i inne; [...] wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowiach, legendach, bajkach, np. o smoku wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej; [...] rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym; [...] wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia (Rozporządzenie, 2017).

Wartości socjocentryczne w edukacji przedszkolnej odnoszą się zatem do relacji z innymi, w tym do relacji rówieśniczych oraz z osobami dorosłymi, do przynależności do grupy, do umiejętności radzenia sobie w nowych sytuacjach społecznych, znajomości tradycji polskiej, znaczenia pracy i pieniędzy w codziennym życiu. Najistotniejsza dla dzieci na tym etapie rozwoju jest ich rodzina. Potwierdzają to badania Agnieszki Laskowskiej, w których wśród wartości wskazywanych jako najważniejsze dla dzieci, 81,4% wybieranych wartości odnosiło się do rodziny i przyjaciół (Laskowska, 2023). Szczęśliwe życie rodzinne i prawdziwi przyjaciele są wartością, która jest wskazywana jako istotna również na kolejnych etapach życia człowieka. Dowodem tego są m.in. badania prowadzone wśród młodzieży w latach 2002, 2005, 2011, 2015, w których wartości te były w pierwszej czwórce najczęściej wskazywanych grup wartości (Zemło, 2019). Rodzące się przyjaźnie w okresie średniego dzieciństwa, choć nietrwałe, są początkiem podejmowania działań altruistycznych, współpracy i zabawy z rówieśnikami (Wasilewska, 2013). Ważne jest, aby podtrzymywać i pielęgnować w dzieciach umiłowanie rodziny i przyjaźni, bowiem to relacje z drugim człowiekiem służą rozwojowi jednostki.

W grupie wartości etycznych występują umiejętności związane ze społecznym i emocjonalnym obszarem rozwoju dziecka. Cele kształcenia zawarte w Podstawie programowej, przyporządkowane grupie wartości etycznych, odnoszą się do społecznego i emocjonalnego rozwoju dziecka. Biorąc pod uwagę społeczny rozwój dziecka, można wskazać następujące cele kształcenia, których realizacja sprawi, że dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:

[...] przejawia poczucie własnej wartości jako osoby, wyraża szacunek wobec innych osób; [...] używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, sytuacji wymagającej przeproszenia i przyjęcia konsekwencji swojego zachowania; [...] ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych; [...] nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczyzny, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość; respektuje prawa i obowiązki swoje oraz innych osób, zwracając uwagę na ich indywidualne potrzeby (Rozporządzenie, 2017).

W zakresie rozwoju emocjonalnego dziecka są realizowane cele kształcenia, które zakładają, że dziecko:

[...] próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem; szanuje emocje swoje i innych osób; [...] przedstawia swoje emocje i uczucia, używając charakterystycznych dla dziecka form wyrazu; [...] wdraża swoje własne strategie, wspierane przez osoby dorosłe lub rówieśników; zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą

do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji; [...] przejawia w stosunku do [zwierząt] życzliwość i troskę (Rozporządzenie, 2017).

Z powyższego wynika, że wartości etyczne w edukacji przedszkolnej odnoszą się do poczucia własnej wartości u dzieci, umiejętności kulturalnego zachowania, przestrzegania norm i zasad, oceny własnych zachowań czy reagowania w sposób akceptowalny społecznie w różnych sytuacjach emocjonalnie trudnych dla dziecka. Nabywanie takich umiejętności przez dziecko niewątpliwie jest bardzo ważnym elementem nauczania i wychowania młodego pokolenia. W rozwoju moralnym dąży się do tego, aby człowiek samodzielnie mógł rozróżnić zachowania dobre od złych na podstawie swoich wewnętrznych przekonań. Istotne jest, aby dzieci zachowywały się zgodnie z przyjętymi w danym społeczeństwie zasadami, lecz nie z powodu zewnętrznych sankcji i lęku przed karą, ale ze względu na zinterioryzowane przekonania co do tego, jak ludzie powinni zachowywać się w społeczeństwie (Schaffer, 2006). Już w wieku przedszkolnym dziecko poznaje prawa i negatywne następstwa niezastosowania się do norm społecznych oraz zasady codziennego funkcjonowania w świecie. Umiejętność stosowania się do wymagań panujących w grupie, w tym przypadku w grupie rówieśniczej, jest ważnym aspektem rozwoju dziecka (Vasta, Haith i Miller, 2004).

W grupie wartości estetycznych znalazły się umiejętności odnoszące się do fizycznego, emocjonalnego i poznawczego obszaru rozwoju dziecka. Adekwatnie do wskazanych obszarów można wytyczyć cele kształcenia zawarte w Podstawie programowej. Zgodnie z nimi dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole w fizycznym obszarze swojego rozwoju:

[...] nakrywa do stołu i sprząta po posiłku; inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki, materiały użytkowe, w tym materiał naturalny; wykonuje czynności, takie jak: sprzątanie (Rozporządzenie, 2017).

W emocjonalnym obszarze rozwoju dostrzega „emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej” (Rozporządzenie, 2017). Natomiast w poznawczym obszarze:

[...] wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą komunikatów pozawerbalnych: tańca, intencjonalnego ruchu, gestów, impresji plastycznych, technicznych, teatralnych, mimicznych, konstrukcji i modeli z tworzyw i materiału naturalnego; [...] eksperymentuje rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną; słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy muzyce i do muzyki, dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku oraz wyraża ją ruchem,

reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; [...] wykonuje własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp., tworzy proste i złożone znaki, nadając im znaczenie, odkrywa w nich fragmenty wybranych liter, cyfr, kreśli wybrane litery i cyfry na gładkiej kartce papieru, wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów, przetwarza obraz ruchowy na graficzny i odwrotnie, samodzielnie planuje ruch przed zapisaniem, np. znaku graficznego, litery i innych w przestrzeni sieci kwadratowej lub liniatury, określa kierunki i miejsca na kartce papieru; czyta obrazy, wyodrębnia i nazywa ich elementy, nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie; [...] wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych i zabawy, zagospodarowuje przestrzeń; [...] tworzy własne grupy, szeregi, rytmy nadając im znaczenie; [...] podejmuje samodzielną aktywność poznawczą np. oglądanie książek, zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi, korzystanie z nowoczesnej technologii itd. (Rozporządzenie, 2017).

Wartości estetyczne w edukacji przedszkolnej odnoszą się do ekspresji twórczej dzieci, ale również do wdrażania w utrzymaniu porządku w najbliższym otoczeniu. Ekspresja twórcza wyrażana poprzez rysunek, taniec, śpiew jest formą, w której dzieci mają możliwość pokazania tego, co jest im aktualnie bliskie. Daje to możliwość nauczycielom edukacji przedszkolnej do przyjrzenia się przeżyciom wychowanków. Pozostawienie swobody dzieciom podczas takich form aktywności jest szansą na stymulowanie rozwoju tych cech osobowości i motywacji, które sprzyjają autentycznej twórczości dziecka (Uszyńska-Jarmoc, 2011).

Grupa wartości poznawczych jest związana z umiejętnościami zawartymi w emocjonalnym, społecznym i poznawczym obszarze rozwoju dziecka. Dlatego też cele kształcenia, które są w Podstawie programowej i odnoszą się do emocjonalnego obszaru rozwoju dziecka, zakładają, że dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:

[...] rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje; [...] ma świadomość, że rozstanie z rodzicami bywa dłuższe lub krótsze; rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie; [...] dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania (Rozporządzenie, 2017).

Biorąc pod uwagę społeczny obszar rozwoju dziecka, realizacja celów kształcenia zakłada przygotowanie dziecka do podjęcia nauki w szkole oraz posługiwanie się swoim imieniem, nazwiskiem i adresem. Najwięcej celów kształcenia, odpowiadających wartościom poznawczym, można znaleźć w odniesieniu do

poznawczego obszaru rozwoju dziecka. W tym obszarze dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:

[...] wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie, poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych prostych fonetycznie słowach; odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych; rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć, odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności; odpowiada na pytania, opowiada o zdarzeniach z przedszkola, objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historiach obrazkowych, układa historyjki obrazkowe, recytuje wierszyki, układa i rozwiązuje zagadki; wykonuje własne eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom, nazywa je, tworzy żarty językowe i sytuacyjne, uważnie słucha i nadaje znaczenie swym doświadczeniom; [...] słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy muzyce i do muzyki, dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku oraz wyraża ją ruchem, reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; [...] w skupieniu słucha muzyki; wykonuje własne eksperymenty graficzne farbą, kredką, ołówkiem, mazakiem itp., tworzy proste i złożone znaki, nadając im znaczenie, odkrywa w nich fragmenty wybranych liter, cyfr, kreśli wybrane litery i cyfry na gładkiej kartce papieru, wyjaśnia sposób powstania wykreślonych, narysowanych lub zapisanych kształtów, przetwarza obraz ruchowy na graficzny i odwrotnie, samodzielnie planuje ruch przed zapisaniem, np. znaku graficznego, litery i innych w przestrzeni sieci kwadratowej lub liniatury, określa kierunki i miejsca na kartce papieru; czyta obrazy, wyodrębnia i nazywa ich elementy, nazywa symbole i znaki znajdujące się w otoczeniu, wyjaśnia ich znaczenie; wymienia nazwę swojego kraju i jego stolicy, rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn), nazywa wybrane symbole związane z regionami Polski ukryte w podaniach, przysłowia, legendach, bajkach, np. o smoku wawelskim, orientuje się, że Polska jest jednym z krajów Unii Europejskiej; [...] zagospodarowuje przestrzeń, nadając znaczenie umieszczonym w niej przedmiotom, określa ich położenie, liczbę, kształt, wielkość, ciężar, porównuje przedmioty w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę; klasyfikuje przedmioty według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia, układa przedmioty w grupy, szeregi, rytmy, odtwarza układy przedmiotów i tworzy własne, nadając im znaczenie, rozróżnia podstawowe figury geometryczne (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt); eksperymentuje, szacuje, przewiduje, dokonuje pomiaru długości przedmiotów, wykorzystując np. dłoń, stopę, but; określa kierunki i ustala położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów, rozróżnia stronę lewą i prawą; przelicza elementy zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności, posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi, rozpoznaje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10,

[...] wykonuje dodawanie i odejmowanie w sytuacji użytkowej, liczy obiekty, odróżnia liczenie błędne od poprawnego; posługuje się w zabawie i w trakcie wykonywania innych czynności pojęciami dotyczącymi następstwa czasu (np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem), w tym nazwami pór roku, nazwami dni tygodnia i miesięcy; rozpoznaje modele monet i banknotów o niskich nominałach, porządkuje je, rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym; posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych, np. tęcza, deszcz, burza, opadanie liści z drzew, sezonowa wędrówka ptaków, kwitnienie drzew, zamarzanie wody, dotyczącymi życia zwierząt, roślin, ludzi w środowisku przyrodniczym, korzystania z dóbr przyrody, np. grzybów, owoców, ziół; podejmuje samodzielną aktywność poznawczą, np. oglądanie książek, zagospodarowywanie przestrzeni własnymi pomysłami konstrukcyjnymi, korzystanie z nowoczesnej technologii itd.; wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, wyjaśnia, czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód (Rozporządzenie, 2017).

Tak duża liczba celów dotyczących realizacji wartości poznawczych jest zrozumiała z uwagi na konieczność uposażenia dziecka w podstawową wiedzę o świecie, by mogło wkroczyć w dalszy etap edukacji. Należy jednak pamiętać, że gotowość szkolną dziecka ocenia się w czterech obszarach rozwoju: poznawczym, emocjonalnym, społecznym i fizycznym. W związku z tym rodzi się pytanie: Czy skupiając większą uwagę na umiejętności, jakie dziecko powinno nabyć w obszarze poznawczym, nie powstaje ryzyko poświęcenia zbyt małej ilości czasu na pozostałe obszary rozwoju? Kwestia ta budzi pewne wątpliwości, a nauczycielom edukacji przedszkolnej pozostawia obszar do podejmowania działań umożliwiających faktyczne dbanie o wszechstronny rozwój dziecka.

*

Na podstawie analizy treści kształcenia Podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego ustalono, że znajdujące się w dokumencie cele kształcenia odpowiadają następującym kategoriom wartości: poznawcze, socjocentryczne, witalne, etyczne, estetyczne. Zatem nie odzwierciedlają one zasobów, które można byłoby przekazywać dzieciom w procesie edukacji przedszkolnej. Brak celów kształcenia odnośnie do wartości religijnych uniemożliwia osiągnięcie najwyższego poziomu własnego rozwoju. To wartości religijne otwierają drogę ku wartościom stałym i ponadczasowym (Kunowski, 2004). Natomiast często w edukacji przedszkolnej sferę religijną pozostawia się rodzinie, katechetom i Kościołowi (Dakowicz i Laskowska, 2021). Wartości hedonistyczne i materialne, które nie znalazły się w Podstawie programowej,

są również istotne w wychowaniu dzieci w okresie średniego dzieciństwa. Zgodnie z warstwicową teorią wychowania Stefana Kunowskiego (2004), w pierwszej warstwie – biologicznej, której rozwój przypada na czas średniego dzieciństwa, dominują wartości witalne, hedonistyczne i materialne (Buk-Cegiełka, 2018). W sytuacji, w której pewne rzeczy są dla dziecka w danym okresie rozwojowo normatywne, ale nie jest to przepracowywane na gruncie wychowawczym, istnieje ryzyko wykształcenia się nieprawidłowego stosunku np. do posiadania rzeczy czy sposobów osiągania przyjemności w życiu. Świadomość braków istotnych grup wartości w Podstawie programowej pozostawia szerokie pole do działania nauczycielom edukacji przedszkolnej, bowiem należy pamiętać, że analizowany dokument jest jedynie podstawą, na której opiera się dalszy proces planowania kształcenia młodego pokolenia. Nauczyciele mają możliwość wyboru programu, który został wzbogacony o niewystępujące w Podstawie programowej wartości, lub stworzyć autorski program wychowania przedszkolnego, w którym uwzględnią wszystkie ważne z wychowawczego punktu widzenia wartości.

BIBLIOGRAFIA

- BRUDZIŃSKA, P., i GODAWA, S. (2021). Sytuacja psychospołeczna uczniów podczas pandemii COVID-19. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika*, 41(1), 123–146. https://doi.org/10.12775/AUNC_PED.2021.006
- BUK-CEGIELKA, M. (2018). Szanse wychowania ku wartościom w aktualnej podstawie programowej w świetle integralnego rozwoju dziecka w młodszy wiek szkolny. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 37(1), 129–141.
- CZUBA, B., i DUDZIK, I. (red.) (2017). *Edukacja, sztuka, etyka w kontekście filozofii Platona. Od teorii do praktyki*. Jarosław: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza.
- DAKOWICZ, L. A. (2006). *Świat wartości przyszłych nauczycieli*. Białystok: Wydawnictwo Trans Humana.
- DAKOWICZ, L. A., i LASKOWSKA, A. D. (2021). Wartości istotne w procesie edukacji wczesnoszkolnej. Opinie studentów pedagogiki Uniwersytetu w Białymstoku. *Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, 64(4), 47–62. <https://doi.org/10.31743/znkul.13255>
- DANECKI, J. A. (2022). Wychowanie a wartości. *Zeszyty Formacji Katechetów*, 22(3), 26–34.
- DYCEWSKI, L. (2001). Miejsce i funkcje wartości w kulturze. W: L. Dyczewski (red.), *Kultura w kręgu wartości* (s. 29–47). Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- DZIEWIECKI, M. (1998). Wychowanie ku wartościom. *Wychowawca*, (9), 4–6.
- GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY (2024). *Edukacja w roku szkolnym 2023/2024 (wyniki wstępne)*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/edukacja-w-roku-szkolnym-20232024-wyniki-wstepne,21,2.html>
- KIELAR-TURSKA, M. (2011). Średnie dzieciństwo – wiek przedszkolny. W: J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka* (s. 202–233). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- KUNOWSKI, S. (2004). *Podstawy współczesnej pedagogiki*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- LASKOWSKA, A. (2023). Wartości w wieku przedszkolnym. Czyli o rzeczach ważnych dla dzieci. *Kultura i Edukacja*, 3(141), 76–90.
- MATEJCZUK, J. (2014). *Rozwój dziecka. Wiek przedszkolny: wiek 2/3–5/6 lat*. Seria: Niezbędnik Dobrego Nauczyciela. Seria I: Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- OGRODZKA-MAZUR, E. (2007). *Kompetencja aksjologiczna dzieci w młodszym wieku szkolnym. Studium porównawcze środowisk zróżnicowanych kulturowo*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- OSTROWSKA, U. (2019). Aksjologiczne podstawy wychowania. W: Z. Kwieciński, i B. Śliwerski (red.), *Pedagogika. Podręcznik akademicki* (T. 1, s. 123–145). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego [...]. Dz.U. 2017, poz. 356 z późn. zm.
- RUCIŃSKI, S. (1981). *Wychowanie jako wprowadzanie w życie wartościowe*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- SALAŃSKI, L. (2014). Wychowanie do wartości w szkole jako pole profesjonalnych działań nauczyciela (Wybrane spostrzeżenia z badań sondażowych). *Problemy Profesjologii*, 19(2), 111–122.
- SCHAFER, H. R. (2006). *Rozwój społeczny. Dzieciństwo i młodość* (Tłum. M. Białecka-Pikul, K. Sikora). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- SIEWIORA, J. (2021). Edukacja aksjologiczna w szkole. *Hejnal Oświatowy*, (1/199), 9–11.
- SZCZEPAŃSKI, J. (1972). *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa: PWN.
- THEIS, N., SCHENKE, K. C., CAMPBELL, N., DE LEEUW, J., i OWEN, M. (2021). The effects of COVID-19 restrictions on physical activity and mental health of children and young adults with physical and/or intellectual disabilities. *Disability and Health Journal*, 14(3), 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2021.101064>
- Ustawa z dnia 22 maja 2020 r. Prawo Oświatowe. Dz. U. 2020, poz. 910 z późn. zm.
- USZYŃSKA-JARMOC, J. (2011). Czego nie wiemy o twórczości w szkole? Obszary zdeformowane, ignorowane i/lub zaniedbane. *Chowanna*, 36(1), 13–24.
- VASTA, R., HAITH, M. M., i MILLER, S. A. (2004). *Psychologia dziecka* (Tłum. M. Babiuch). Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- WASILEWSKA, H. (2013). Znaczenie przyjaźni w rozwoju psychospołecznym dzieci i młodzieży. *Nauczyciel i Szkoła*, 1(53), 83–101.
- ZEMŁO, M. (2019). System wartości młodzieży szkolnej miasta Białegostoku w ostatnich dwóch dekadach. W: B. Cieślińska (red.), *Oblicza dużego miasta: instytucje, organizacje, procesy* (s. 107–123). Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

WYCHOWANIE AKSJOLOGICZNE W PRZEDSZKOLU W ŚWIELE PODSTAWY PROGRAMOWEJ

STRESZCZENIE

W artykule podjęto problematykę znaczenia wychowania do wartości w kontekście edukacji przedszkolnej, podkreślając jego kluczową rolę w procesie rozwoju dziecka. Przedstawiono znaczenie wartości w edukacji przedszkolnej, wskazując na różnorodne klasyfikacje wartości, w tym zaproponowaną przez Leona Dyczewskiego. Omówiono zadania nauczycieli wychowania przedszkolnego oraz cele przedszkola jako instytucji wychowawczej. Poruszone zostały również priorytety polityki oświatowej państwa, które kładą nacisk na wychowanie do wartości, podkreślając znaczenie aksjologii w kształtowaniu młodego człowieka. Dokonano analizy Podstawy programowej wychowania przedszkolnego, która pozwoliła zauważyć, że cele kształcenia przyporządkowane do obszaru rozwoju fizycznego, emocjonalnego, społecznego i poznawczego dziecka realizują wartości z grupy wartości witalnych, socjocentrycznych, etycznych, estetycznych, poznawczych. Celem analizy było zrozumienie, które grupy wartości występują w dokumencie stanowiącym podstawę planowania działań wychowawczych i edukacyjnych w wychowaniu przedszkolnym. Kompetencje aksjologiczne, stanowiące fundament dla rozumienia siebie, jak i otaczającego świata, są zatem istotnym elementem w procesie kształtowania tożsamości moralnej jednostki, stanowiąc kluczowy aspekt wychowania moralnego i społecznego dziecka.

Słowa kluczowe: wartości; wychowanie przedszkolne; wychowanie aksjologiczne; Podstawa programowa

AXIOLOGICAL EDUCATION AT PRESCHOOL IN LIGHT OF THE CORE CURRICULUM

STRESZCZENIE

The article addresses the significance of values education in the context of preschool education, emphasizing its crucial role in the process of the child's development. It presents the importance of values in preschool education, indicating their various classifications, including the one proposed by Leon Dyczewski. The tasks of preschool educators and the goals of preschool as an educational institution are discussed. The article also touches on the priorities of national education policy, which emphasizes values education, underlining the importance of axiology in shaping the young individual. An analysis of the Preschool Education Core Curriculum was conducted, revealing that the educational goals assigned to physical, emotional, social, and cognitive development of the child address values from the groups of vital, sociocentric, ethical, aesthetic, and cognitive values. The article seeks to understand which groups of values appear in the document that serves as the basis for planning educational and developmental activities in preschool education. Axiological competencies, which form the foundation for understanding both oneself and the surrounding world, are therefore an essential element in the process of shaping the moral identity of the individual, being a key aspect of moral and social education in children.

Keywords: values; preschool education; axiological education; core curriculum